

Apaşul metafizic şi paznicii filozofiei

Liviu Bordaș a studiat la Facultatea de Filozofie a Universității din București, de la licență până la doctorat, și, ca *visiting student*, la Facultățile de Indologie ale Universităților din Viena, Roma, Heidelberg și Florența. A urmat un masterat în sanscrită la Universitatea din Pondichéry (India), iar în prezent definitivează teza de doctorat la Special Centre for Sanskrit Studies al Universității „Jawaharlal Nehru“ din New Delhi.

A activat în calitate de cercetător științific la Institutul de Studii Orientale „Sergiu Al-George“ (București), Institut Français d’Indologie (Pondichéry), Centre de Sciences Humaines (New Delhi) și Accademia di Romania (Roma). A făcut, de asemenea, stagii de cercetare în Franța, Statele Unite ale Americii, Iran și Pakistan. În prezent este *fellow* al Colegiului Noua Europă din București. Este membru al Societății Italiene de Istoria Religiilor.

A publicat studii, articole și comunicări științifice de filosofie, indologie, istoria religiilor, istorie culturală și intelectuală în periodice academice din România și din străinătate. A editat revista de studii culturale *Origini. Caiete silvane* (5 volume, 2002–2003). Este autorul cărții *Iter în Indiam. Imagini și miraje indiene în drumul culturii române spre Occident* (Polirom, 2006). Are în pregătire pentru tipar volumele *Eliade secret* și *Comentarii la legenda Meșterului Eliade*. Îngrijește, la Editura Humanitas, publicistica din India a lui Mircea Eliade.

Liviu Bordaș

Apașul metafizic și paznicii filozofiei

Mister medieval în trei acte,
un interludiu și un intermezzo liric,
cu multe ilustrări din opere originale

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Corneliu Radu
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Corina Roncea, Carmen Petrescu

Tipărit la „Dinasty Books Proeditură și Tipografie”

© HUMANITAS, 2010

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BORDAȘ, LIVIU

Apașul metafizic și paznicii filozofiei / Liviu Bordaș. – București:

Humanitas, 2010

Bibliogr.

Index

ISBN 978-973-50-2806-0

1

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi Carte prin poștă: tel./fax 021/311 23 30

C.P.C.E. – CP 14, București

e-mail: cpp@humanitas.ro

www.libhumanitas.ro

Precizări scenografice

Personajul principal al acestei cărți, apașul metafizic, este Nae Ionescu. Porecla i-a fost dată, se pare, de Vasile Băncilă. În orice caz, ea se întâlnește în manuscrisele încă inedite ale acestuia. După ocuparea comunistă a României, Băncilă a strâns un mare număr de fișe în vederea câtorva studii consacrate maestrului său. El îl numește „apaș de Brăila“ sau „apaș brăilean“, dar precizează imediat că e vorba de o atitudine sublimată. Porecla se referă la condotierul spiritului, la temutul pamfletar, la omul direct, la logica sa teribilă precum un cuțit. „Păcat că în minereul lui psihic, în care putea intra și *umilitatea*, au fost și unele pete, pe nedrept numite «demonisme»; în realitate, ceva de «apaș» brăilean.“¹

1. Însemnare din august 1975. Expresia se întâlnește în alte șase fișe din 27 septembrie 1965, aprilie 1966, 10 octombrie 1966, decembrie 1973, aprilie 1976 și 22 octombrie 1976, ce urmează să fie publicate în ediția de *Opere* îngrijită de Dora Mezdrea (căreia îi mulțumesc pentru transcrierea pe

Cât despre paznicii filozofiei, ei sunt o subcategorie profesională recrutată dintre cei pe care Nae Ionescu îi numea „șmecherii“ și „proștii“ filozofiei. Cei dintâi, considerați și profitori ai filozofiei, sunt „filozofii care vor să dea mereu planuri pentru evoluția noastră; un fel de monitori ai istoriei“. Cea de-a doua categorie îi cuprinde pe „filozofii care învață tot ce s-a spus despre diferite probleme în alte părți; ei nu atacă o chestiune de fond, în miezul ei, ci informează asupra a ceea ce s-a realizat aiurea; nu vorbesc niciodată *de*, ci totdeauna *despre*; un fel de meseriași“.²

Așadar, paznicii filozofiei sunt acei profesioniști ai disciplinei care, neputând să facă filozofie, se mulțumesc doar să vorbească despre ea. Aducând-o la dimensiunile lor, ei exercită totodată un fel de poliție metafizică – cu funcție de intimidare, dacă nu chiar de boicot și reprimare – asupra colegilor mai curajoși sau mai talentați în practica filozofării.

Intriga cărții se țese între aceștia din urmă și profesorul de istoria logicii și metafizică de la Universitatea din București. El însuși se plasează într-o a treia

care, cu multă generozitate, mi-a pus-o la dispoziție). V. lista fișelor în D. Mezdrea, *Bibliografie Nae Ionescu*, Istros, Brăila, 2007, pp. 544-547 (nr. 7464).

2. Nae Ionescu, „Filosofia contimporană“, *Societatea de mâine*, III, nr. 16, 18 aprilie 1926, pp. 298-299; reluat în *Opere*, VII. *Publicistică*, 2. 1924–1926, ed. de D. Mezdrea și M. Diaconu, Istros, Brăila, 2002, pp. 131-133.

categorie, a „robilor filozofiei“, adică cei care fac filozofie pentru că nu pot altfel. Substanța intrigii o constituie acuzațiile de lipsă de originalitate, împrumut tăinuit și chiar plagiat, care i-au fost aduse lui Nae Ionescu încă din timpul vieții. Veridicitatea, strategia și mobilurile lor sunt unele dintre subiectele de interogație ale acestei cărți.

Cartea a fost scrisă într-un timp record. Exact răstimpul necesar recitirii operelor lui Nae Ionescu și a celorlalte texte citate în paginile ei. Fără îndoială, ea ar fi meritat ceva mai mult răgaz, mai multă reflecție și poate chiar mai multe pagini. Motivul pentru care ne-am mărginit la atât este foarte simplu: din punctul nostru de vedere, subiectul în sine al acuzației de plagiat nu merită nici pe departe volumul de cuvinte, polemici și pasiuni care a fost deja împrăștiat în noosferă. Atenția atât de disproporționată de care s-a bucurat își are, în mare măsură, cauzele în afara lui.

Tocmai aceste cauze ne-au îndemnat la scris. Dar nu pentru a intra pe terenul lor, ci dimpotrivă, pentru a ne lua distanța necesară astfel încât să devină vizibile alături de scena la a cărei construcție au avut rolul principal.

Dacă într-o carte atât de mică am acordat atât de mult spațiu contribuției Martei Petreu este numai în virtutea rolului pe care l-a avut în redeschiderea discuției asupra plagiatului, inducând multora convingerea

că a produs o „demonstrație“ elocventă, masivă, irefutabilă. Nu am intenționat vreun atac la persoană sau o critică a autorului în sine. Am citit cu interes alte studii ale ei și le apreciem la justa lor valoare.

În condiții de normalitate a scenei culturale această ultimă precizare ar fi fost inutilă. Din nefericire, în România de azi ea este încă necesară, deși nimic nu garantează că va putea preveni replici false și dialoguri inutile.

I
Șoapte, voci anonime, insinuări.
Actul întâi

În postfața singurului volum antum al lui Nae Ionescu, editorul său, Mircea Eliade, scria: „Rareori o epocă a împrumutat cu mai multă bucurie, și mai firesc, idei, sugestii, formule și lozinci de la un singur om, care nici măcar nu s-a ostenit să țină socoteală de ele. Ar fi un admirabil exercițiu de critică istorică pentru cineva care s-ar hotărî să noteze, nu *influențele* exercitate de Nae Ionescu în spiritualitatea și politica românească în ultimii cincisprezece ani, ci *împrumuturile*, niciodată mărturisite, de metodă, de idei și soluții izolate, sau chiar de terminologie.“³

Deși observația lui Eliade era perfect justificată, istoricul care să o documenteze, riguros și metodic, nu a apărut până astăzi. Au apărut în schimb, din partea adversarilor lui Nae Ionescu, acuzații privind unele

3. Mircea Eliade, „...Și un cuvânt al editorului“, în: Nae Ionescu, *Roza vânturilor. 1926–1933*, Cultura Națională, București, 1937, pp. 421-444 (422).

influențe și împrumuturi nemărturisite. Imediat după publicarea cărții, Nichifor Crainic îi imputa, cu curajul anonimatului, de a fi „puțin plagiator“. El descoperise că, într-un articol de doctrină naționalistă, acesta s-ar fi inspirat din *Mein Kampf* (1925) a lui Hitler.⁴

4. „Zugravul acesta genial a scris în 1925 ceea ce d. Nae Ionescu, peste 11 ani, avea să reediteze sintetic în *Roza vânturilor...* capricioase. Sunt pasagiile antologice care ne stau la îndemână fiecăruia.“ „Prof. Nae Ionescu a luat din cartea lui Hitler o serie întreagă de demonstrații, scutindu-se abil de ingrata sarcină de a ne indica isvorul. Că pe urmă inteligența noastră dialectician irezistibil a utilizat aceste demonstrații așa cum i-a convenit mai bine – a, aceasta este o altă poveste de care ne vom ocupa la timp potrivit. Deocamdată să spunem doar atâta că prof. Nae Ionescu a denaturat conținutul noțiunii de *Führer*, aplicând atributele lui reale unui alt concept, pe care s-a străduit să-l structureze... organic în realitățile românești“ [Nichifor Crainic], „D-l Nae Ionescu puțin plagiator“, *Sfarmă Piatră*, III, nr. 69, 25 martie 1937, p. 11; „Tot despre un plagiat...“, *ibidem*, nr. 71, 8 aprilie 1937, p. 11. E vorba de articolul nesemnat „Cine face istoria? – Puțină filologie“, *Vestitorii*, I, nr. 2, 1 aprilie 1936, p. 1 (rubrica „Roza vânturilor“). Arșavir Acterian a respins acuzația de „plagiat“; Ar. A., „Fapte și idei. Prof. Nae Ionescu“, *Vremea*, X, nr. 452, 4 aprilie 1937, p. 4. Totuși, peste cinci ani, Mircea Vulcănescu accepta această îndatorare față de „teoria germană a conducătorului“, dar indica și influența lui Charles Péguy. *Nae Ionescu. Așa cum l-am cunoscut*, ed. de Al. Badea, Humanitas, București, 1992, p. 97 (v. și pp. 96, 98, 142).

Cel care s-a angajat să răspundă direct afirmațiilor lui Eliade a fost George Călinescu. Într-o amplă recenzie, el îi recunoaște Profesorului meritul de a fi un intelectual bine informat și, deopotrivă, inventator de idei. Dar numai pentru a-i depista izvoarele într-o lungă listă de autori, dintre care unii fuseseră, dimpotrivă, ținta criticilor sale. Noțiunile de viață, trăire, experiență, structură ar veni de la Dilthey, neliniștea, tragismul vieții, iraționalismul de la Kierkegaard, Heidegger și Șestov, ideea de destin de la Spengler și Keyserling, raționalismul mistic de la Massis, preocuparea pentru filozofia religiei de la Dilthey și neotomism, ortodoxismul de la Berdiaev, altoit însă cu catolicismul lui Massis și cu idei din gnosticism și origenism. În fine, metoda gândirii în libertate și în mijlocul discipolilor s-ar datora lui Keyserling. Ideile sale asupra ortodoxiei sunt, prin urmare, sectare și eretice: „Ele nu ies din realitățile noastre, ci sunt o aplicațiune artificială a unor probleme străine de noi.“ Dacă Nae Ionescu nu are nici un merit personal în toate acestea, „originalitatea ar urma să conștie în sinteză, în pătrunderea aplicațiunilor“. „Însă, cum noi nu cunoaștem cursurile d-lui Nae Ionescu, nu vom putea da nici o opinie.“⁵ Recenzia a fost recuperată aproape *verbatim* în monumentală sa *Istorie a literaturii române*, care va asigura

5. G. Călinescu, „Nae Ionescu, «Roza vânturilor»“, *Adevărul literar și artistic*, XVIII, nr. 858, 16 mai 1937, p. 8.

Cuprins

Precizări scenografice	5
I. Șoapte, voci anonime, insinuări. Actul întâi	9
II. Dincolo de scenă. Interludiu	22
III. Acuzații la scenă deschisă. Actul doi	33
IV. Judecata de mai apoi. Intermezzo liric	42
1. <i>Aduceți verbele</i>	42
2. <i>Dimineața tinerelor doamne</i>	46
3. <i>Loc psihic</i>	52
4. <i>Poeme nerușinate</i>	58
5. <i>Cartea mâniei</i>	97
6. <i>Apocalipsa după Marta</i>	106
7. <i>Falanga</i>	117
V. Critica originalității pure. Actul trei	123
VI. De ce vorbim despre plagiat? Epilog	142
Bibliografie	145
Indice de nume	159